

प्रेरणा

INSPIRATION

धुवाँसे चितुवा तथा यसको बासस्थान संरक्षण सम्बन्धि
प्रेरणादायी तथा जानकारीमूलक सामग्री

A book that inspires and informs about clouded leopard

प्रेरणा

INSPIRATION

© सर्वाधिकार प्रकाशकमा सुरक्षित

प्रथम संस्करण	: २०८० साल १००० प्रति
लेखक	: मित्र पाण्डे र गंगाराम रेग्मी
फोटोहरू	: तेश्रो ध्रुव संरक्षण संस्था
आवरण र साजसज्जा	: Creative Link Pvt. Ltd, Bagbazar
प्रकाशक	: तेश्रो ध्रुव संरक्षण
ISBN	: 9789937144919
सम्पर्क ठेगाना	: तेश्रो ध्रुव संरक्षण भक्तपुर नगरपालिका १०, भक्तपुर
इमेल	: info@thirdpoleconservancy.org
प्रकाशन सहयोगी	: Panthera, Clouded Leopard Working Group, Small Wild Cat Conservation Foundation, The Ellen Fund, The Mohamed bin Zayed Species Conservation Fund

यस पुस्तकमा समेटिएका विषयवस्तुहरू एवं चित्रहरू गैर व्यापारिक उद्देश्यका लागि स्रोत उल्लेख गरी प्रयोग गर्न सकिने छ । तर व्यापारिक उद्देश्य राखी वा नाम परिवर्तन गरी वा अन्य किसिमबाट प्रकाशकको पुर्व स्वीकृती विना प्रकाशन र विक्रि वितरण गर्न पाइने छैन । सुभाब तथा सल्लाहका लागि प्रकाशकको ठेगानामा सम्पर्क गर्नुहोला ।

विषयसूची

१. साना जंगली बिरालाहरू.....	१
२. धाँसे चितुवालाई डर.....	४
३. धाँसे चितुवाको उद्धार.....	७
४. आशाबादी धाँसे चितुवा.....	१०
५. पर्यटकको ओइरो.....	१३
६. सहअस्तित्व.....	१६
७. धाँसे चितुवा संरक्षण र जीविकोपार्जन.....	१९
८. स्वर्गभूमी.....	२२

१. साना जंगली बिरालाहरु

आज शिक्षकले दैनिक पढाइने विषयवस्तु भन्दा केहि बेग्लै विषयमा छलफल गर्ने उद्देश्यले कक्षाकोठामा प्रवेश गर्नुभयो । प्रकृतिमा भएका जीवजन्तुहरुको पनि विद्यार्थीलाई जानकारी होस् भन्ने उहाँ चाहानुहुन्छ ।

शिक्षक: शुभ प्रभात, विद्यार्थीहरु ! आज हामी नेपालमा पाइने केही आकर्षक साना जंगली बिरालाहरुको बारेमा चर्चा गर्न गइरहेका छौं । ध्वँसे चितुवाबाट सुरु गरौं । कसैले मलाई यो सुन्दर बिरालोको बारेमा केही रोचक तथ्यहरु बताउन सक्छ?

विशाल: ध्वाँसे चितुवाहरू, तिनीहरूको रौंमा बादल-जस्तो अनौठो चिन्हहरूका लागि परिचित छन् जसले तिनीहरूलाई जंगलमा जोगीएर बस्न मद्दत गर्दछ । तिनीहरूका लामो पुच्छर र शक्तिशाली अंगहरू हुन्छन्, जसले तिनीहरूलाई उत्कृष्ट रूपले रूख चढ्न ओर्लन सहयोग गर्दछ ।

शिक्षक: त्यो सहि हो । ध्वाँसे चितुवा वास्तवमा एक दक्ष मांसहारी जनावर हो । अब, मार्बल बिरालोबारे जानकारी लिऔं । यो प्रजातिको बारेमा केहि जानकारी आदानप्रदान गर्न चाहानुहुन्छ ?

महेश: मार्बल बिरालो एउटा सानो जंगली बिरालो हो जसमा घुमाउरो र मार्बल चिन्हहरूको अचम्मको ढाँचा हुन्छ । सन्तुलनको लागि तिनीहरू आफ्नो लामो पुच्छर प्रयोग गरेर एक रूखबाट अर्को रूखमा हामफाल्ने क्षमताका लागि परिचित छन् । तिनीहरूसँग ठूला आँखा र उत्कृष्ट रात्रि दृष्टि हुन्छ, जसले तिनीहरूलाई कम-प्रकाश भएको अवस्थामा शिकार गर्न मद्दत गर्दछ ।

शिक्षक: उत्कृष्ट जवाफ ! मार्बल बिरालोको अद्वितीय आवरण ढाँचा र अनुपम प्रकृतिले यसलाई आकर्षक प्रजाति बनाएको छ । अब सुनौलो बिरालोको कुरा गरौं । कसैले यो बिरालोको बारेमा केहि भन्न सक्छ ?

आकास: सुनौलो बिरालो नेपालको जंगलमा पाइने मध्यम आकारको जंगली बिरालो हो । यसमा एक सुन्दर सुनौलो वा रातो-खैरो आवरण हुन्छ, जसले यसलाई यसको नाम दिएको छ । तिनीहरू हरेक स्थितीमा अनुकूलन हुन सक्ने बिरालाले चिनिन्छन् र घना जङ्गलदेखि पहाडी क्षेत्रहरूसम्मका विभिन्न बासस्थानहरूमा अनुकूलित हुन सक्छन् ।

शिक्षक: राम्रो जानकारी ! सुनौलो बिरालोको आफ्नो बासस्थानमा अनुकूलन क्षमता प्रभावशाली हुन्छ । अन्तमा, जंगल बिरालोको चर्चा गरौं । कसले यस प्रजातिको बारेमा केही तथ्यहरूमा प्रकाश पार्न चाहन्छ ?

विजय: जंगल बिरालाहरू बलौटे वा खैरो-खैरो आवरण भएका मध्यम आकारका बिरालाहरू हुन् । तिनीहरूको शरीरमा फरक रेखा धारहरू र छोटो पुच्छर हुन्छ । यी बिरालाहरू प्रायः जङ्गल र सो छेउछाउका क्षेत्रको नजिक पाइन्छन् । तिनीहरूले साना स्तनधारी जनावर र चराहरूको शिकार गर्छन् ।

शिक्षक: राम्रो जानकारी ! नेपालका साना जंगली बिरालोहरू बारे यी रोचक तथ्यहरू सबैलाई आदान प्रदान गर्नुभएकोमा धन्यवाद । हाम्रो देशका वन्यजन्तुको विविधताको बारेमा जान्न पाउँदा रमाईलो लाग्छ, होइन त ?

प्रकृतिको संरक्षण गरौं ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।

(क) मांसहारी :

(ख) अनुकूलन :

(ग) स्तनधारी :

(घ) विविधता :

२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।

ध्वाँसे चितुवा, जङ्गली बिरालो, जिवजन्तु, सुनौलो बिरालो, प्रजाति

३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।

(क) ध्वाँसे चितुवा कस्तो देखिन्छ ?

.....
(ख) साना जङ्गली बिरालोहरूमा के के पर्दा रहेछन् ?

.....
(ग) कक्षामा छलफलमा कति जना विद्यार्थीले भाग लिए ?

४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।

(क) मार्बल बिरालो आफ्नो लागि आफ्नो लामो पुच्छर प्रयोग गरेर एक स्खबाट अर्को स्खमा हामफाल्ने क्षमताका लागि परिचित छ ।

(ख) ध्वाँसे चितुवाहरू, तिनीहरूको रौमा जस्तो अनौठो चिन्हहरूका लागि परिचित छन् ।

(ग) सुनौलो बिरालोको आफ्नो बासस्थानमा क्षमता प्रभावशाली हुन्छ ।

५. वाक्य बनाउनुहोस् ।

(क) वासस्थान :

(ख) वन्यजन्तु :

(ग) शक्तिशाली :

६. तलका विषयमा आफ्नो बिचार राख्नुहोस् ।

(क) बिरालो

(ख) चितुवा

२. ध्वाँसे चितुवालाई डर

घना जङ्गलको बीचमा तीनवटा ध्वाँसे चितुवाहरू भेट भएर एक अर्कासँग वर्तमान परिस्थितीबारे भालाकुसारी गर्दैछन् ।

ध्वाँसे चितुवा १: हाम्रो बासस्थान दिनानुदिन घट्दै गएको देख्नुभएको छ? बस्नको लागि उपयुक्त ठाउँ खोज्न भन्भटिलो बन्दै गएको छ ।

ध्वाँसे चितुवा २: हो, यो साँच्चै निराशाजनक छ । मानव विकास गतिविधिहरूको द्रुत विस्तारले हाम्रा क्षेत्रहरू अतिक्रमणमा पर्दैछन्, हामीलाई बाँच्नको लागि सीमित विकल्पहरू छोड्दैछन् ।

ध्वाँसे चितुवा ३: र व्यापक वन विनाशको बारेमा नबिर्सनुहोस् । मानिसहरूले कृषि, विकास र सहरीकरणको लागि जंगलको विशाल क्षेत्रहरू नास गर्दै छन्, हामी बस्ने क्षेत्रहरू नष्ट गर्दैछन् ।

ध्वाँसे चितुवा १: बिल्कुल ! प्रत्येक दिन बित्दै जाँदा, धेरै भन्दा धेरै रूखहरू काट्दै छन् । हामीलाई उचित आश्रयको अभाव बनाएका छन् र हाम्रो शिकार खोज्ने सम्भावनाहरू घटाउँदैछन् ।

ध्वाँसे चितुवा २: यसबाहेक, मानव गतिविधिहरूले हाम्रो बासस्थानको गम्भीर रूपमा क्षती भइरहेको छ । सडक, राजमार्ग र अन्य पूर्वाधारहरूको निर्माणले हाम्रो जनसंख्यालाई अझ नकरात्मक असर पार्छ । यसले हामीलाई आफ्नै साथीहरू खोज्न र आनुवंशिक विविधता कायम राख्न गाह्रो बनाउँछ ।

ध्वाँसे चितुवा ३: केवल हाम्रो वासस्थान गुमाउनु मात्र चिन्ताको विषय होइन । मानवजाती, शिकार र अवैध वन्यजन्तु व्यापारमा पनि संलग्न छन् । हाम्रो सुन्दर छाला र शरीरका अंगहरू अत्यधिक खोजी गरिएका छन्, जसले हामीलाई लोप हुने नजिक लैजादैछ ।

ध्वाँसे चितुवा १: यो सत्य हो । हामीलाई जोगाउने प्रयासका बावजुद, कालोबजारीको मागको कारणले हाम्रो प्रजातिको अवैध व्यापार फस्टाउँदै गइरहेको छ । मानव लोभले हाम्रो आफ्नै अस्तित्वलाई खतरामा पारेको छ भन्ने सोच्दा दुःख लाग्छ ।

ध्वाँसे चितुवा २: हाम्रो प्रजाति र हाम्रो बासस्थानको संरक्षणको महत्त्व बुझ्न मानिसहरूलाई आवश्यकता छ । शिक्षा र सचेतना अभियानहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीको सन्तुलन कायम राख्न भन्ने कुरा बुझ्न बुझाउन आवश्यक छ ।

ध्वाँसे चितुवा ३: यस कुरामा एकदमै सहमत छु । वन फँडानी, सिकार र अवैध व्यापार विरुद्ध कडा नियमहरू बनाएर कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ । संरक्षित क्षेत्रहरू विस्तार गर्नुपर्दछ, र हाम्रो प्राकृतिक बासस्थानहरू पुनर्स्थापित गरिनु पर्छ र थप विनाश हुनबाट जोगाउनु पर्छ ।

ध्वाँसे चितुवा १: आशा गरौं कि मानिसहरूले जैविक विविधताको महत्त्व बुझ्नेछन् र हाम्रो अस्तित्व तिनीहरूसँग गाँसिएको छ भनेर प्रकृतिलाई मास्ने काम गर्ने छैनन् । हामी मानव गतिविधिहरूको निरन्तर खतरा बिना हाम्रो प्राकृतिक बासस्थानमा फस्टाउने मौकाको हकदार छौं ।

दोष सृष्टिमा होइन, दृष्टिमा हुन्छ ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।
(क) बासस्थान :
(ख) अतिक्रमण :
(ग) अभियान :
(घ) कार्यान्वयन :
२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।
सचेतना, पुनर्संस्थापित, आनुवंशिक, पूर्वाधार, अतिक्रमण, संरक्षण
३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।
(क) धाँसे चितुवाको बासस्थान दिनानुदिन कसरी घट्दै गएको छ ?
.....
(ख) के कुराले गर्दा धाँसे चितुवाको अस्तित्व खतरामा परेको छ ?
.....
(ग) धाँसे चितुवाहरू कहाँ बस्छन् ?
.....
४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।
(क) मानिसहरूले कृषि, विकास र सहरीकरणको लागि विशाल क्षेत्रहरू नास गर्दै छन् ।
(ख) मानव धाँसे चितुवाको अस्तित्वलाई खतरामा पारेको छ ।
(ग) आशा गरौं कि मानिसहरूले जैविक विविधताको बुझ्नेछन् ।
५. वाक्य बनाउनुहोस् ।
(क) संरक्षण :
(ख) प्रयास :
(ग) आशा :
६. तलका विषयमा आफ्नो बिचार राख्नुहोस् ।
(क) वन फडानी
(ख) संरक्षण सचेतना
७. धाँसे चितुवा बस्न योग्य बासस्थान सहितको एउटा सुन्दर प्रकृतिको चित्र तयार गर्नुहोस् ।

३. ध्वाँसे चितुवाको उद्धार

एक समयको कुरा हो, एक दुर्गम क्षेत्रको हरियाली जङ्गलमा, श्याम नामक एक युवक बस्थे । श्याम सधैं आफ्नो गाउँ वरिपरि वन्यजन्तुहरूको अविश्वसनीय विविधताबाट मोहित भएका थिए । उनले आफ्ना दिनहरू, प्रकृतिको अन्वेषण गर्दै, विभिन्न प्रजातिहरूको बारेमा सिक्दै र एक दिन वन्यजन्तु संरक्षणविद् बन्ने सपना देख्दै बिताएका थिए ।

एउटा घमाइलो बिहान, श्याम जङ्गलको बीचभागमा प्रवेश गर्दा, उनले एक अनौटो आवाज सुने । छक्क परेर, उनले आवाजलाई पछ्याए र जंगलको भुइँमा घाईते भएको एउटा सानो ध्वाँसे चितुवाको बच्चा भेट्टाए । बच्चाको खुट्टामा चोट लागेको थियो र कमजोर र असहाय देखिन्थ्यो । यो देखेर श्यामको हृदय पग्लियो र उनलाई थाहा थियो कि उनले असहाय प्राणीलाई मद्दत गर्नुपर्छ भनेर ।

श्यामले केही बेर सोचेर बिस्तारै चितुवालाई उठाएर काखमा राखे । सानो चितुवालाई तुरुन्तै उपचार आवश्यक छ भनी उनले बुझे, त्यसैले उनले सावधानीपूर्वक यसलाई आफ्नो गाउँ फर्काए । त्यहाँ उनले वन्यजन्तुको उपचारमा विशेषज्ञता प्राप्त स्थानीय पशु चिकित्सक डा. मायाको सहयोग मागे ।

डा. मायाले घाइते बच्चाको जाँच गरी खुट्टा बाँधिएको पुष्टि गरिन् । श्याम ध्वाँसे चितुवा

बचाउन कटिबद्ध थिए र यसको उपचारमा सहयोग गर्न प्रस्ताव गरे । सँगै, तिनीहरूले श्यामको घर पछाडिको आँगनमा एक आरामदायी स्थानको पहिचान गरे जहाँ ध्वँसे चितुवा निको हुन सक्छ । तिनीहरूले सावधानीपूर्वक न्यानो, आरामदायी खोरको निर्माण गरे, ताजा पानी र पोषणयुक्त खाना उपलब्ध गराएर यसको उपचार गरे ।

दिनहरू वित्दै गए र श्यामले लगनशीलताका साथ त्यस बच्चाको हेरचाह गर्दै गए, जसलाई उनले “लुना” नाम दिए । उनले लुनाको व्यवहार अवलोकन गर्न, उनको आवश्यकताहरू बारे सिक्न र उनको खुट्टाको लागि सही औषधि र फिजियोथेरापी प्राप्त गरेको सुनिश्चित गर्न थुप्रै घण्टा बिताए । समय बित्दै जाँदा लुनाको खुट्टा निको भयो र उसको शक्ति फर्कियो ।

श्यामले लुनासँग अटूट संबन्ध विकास गरे । जे होस्, श्यामलाई थाहा थियो कि लुनाको ठाउँ जंगलमा हो र उनले ध्वँसे चितुवाको प्राकृतिक बासस्थानमा पुनः छोड्ने निर्णय गरे ।

लुनाको रिहाइमा मार्गदर्शनको लागि श्यामले स्थानीय वन्यजन्तु संरक्षण संस्थासँग सम्पर्क गरे । लुनाको जङ्गलमा पुनरस्थापनाको लागि उपयुक्त स्थान पत्ता लगाउन संस्थाका विज्ञहरू श्यामको गाउँ गए र वरपरका जंगलहरूको अवलोकन गरे । सावधानीपूर्वक बासस्थानहरूको अवलोकन पछि, तिनीहरूले नजिकैको सुरक्षित बासस्थान छनोट गरे जहाँ ध्वँसे चितुवाले पर्याप्त शिकार प्राप्त गर्न सक्थ्यो ।

लुनाको रिहाइको दिन, श्यामको हृदय उदास सँगै आनन्दको मिश्रणले भरिएको थियो । उसलाई थाहा थियो कि लुनाको बाँच्ने र खुशीको सबैभन्दा राम्रो मौका उसको जंगल फर्किनुमा छ । वन्यजन्तु विशेषज्ञहरूसँग मिलेर श्यामले लुनालाई तोकिएको स्थानमा पुऱ्याए । तिनीहरूले लुनालाई ठूलो, सुरक्षित खोरमा बोके र सावधानीपूर्वक उसलाई पातहरूु भरेका घना जङ्गलमा छोडिदिए ।

खोरको ढोका खोल्दा लुना दुक्क भएर बाहिर निस्कनु अघि एक क्षणको लागि हिचकिचायो । उ जङ्गल तर्फ लाग्यो र केहि क्षणमै सबैको नजरबाट टाढा भयो । श्यामले गर्व गर्दै तितोमिठो भावनाको मिश्रणले हेरे, लुना अब स्वतन्त्र भयो भनेर दुक्क भए ।

महिनाौ पछि, केहि गोठालाहरूले लुनालाई उसको नयाँ बासस्थानमा रमाउँदै गरेको देखेको खबर श्यामले प्राप्त गरे । ऊ उक्त परिवेशमा सफलतापूर्वक जिउन सफल भैसकेको थियो । शिकार पनि भेटेको हुनुपर्छ र सम्भावित साथीहरू पनि भेटिएका हुनुपर्छ । यो समाचारले श्यामको हृदयलाई ठूलो आनन्द मिल्यो कि उसले लुनाको उद्धार र हेरचाह गर्ने सही निर्णय गरेको थियो ।

लुनासँगको आफ्नो अनुभवबाट प्रेरित भएर, श्यामले वन्यजन्तु संरक्षणमा अथक प्रयास जारी राखे । उनले लोपोन्मुख प्रजातिहरूको संरक्षण, प्राकृतिक बासस्थानको संरक्षणको महत्त्वको बारेमा चेतना फैलाउने र सबै प्राणीहरूको कल्याण सुनिश्चित गर्न स्थानीय समुदायहरूसँग सहकार्य गर्न शुरु गरे ।

सकिन्छ भनेर सोचौं किनभने नसकिने कुनै कुरा छैन ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।
(क) उद्धार :
(ख) परिवेश :
(ग) गोठाला :
(घ) सावधानीपूर्वक :
२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।
अविश्वसनीय, हृदय, सफलतापूर्वक, विशेषज्ञ, सुरक्षित, पुनरस्थापना
३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।
(क) लुना कस्तो अवस्थामा भेटिएको थियो ?
.....
(ख) श्याम र डा. मायाले लुनाको कसरी स्याहार गरे ?
.....
(ग) लुनालाई फरि जङ्गलमा किन छोडियो ?
.....
४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।
(क) श्याम सधैं आफ्नो गाउँ वरिपरि अविश्वसनीय विविधताबाट मोहित भएका थिए ।
(ख) लुनाको रिहाइको दिन, श्यामको हृदय सँगै आनन्दको मिश्रणले भरिएको थियो ।
(ग) गोठालाहरूले लुनालाई उसको नयाँ बासस्थानमा गरेको देखेको खबर श्यामले प्राप्त गरे ।
५. वाक्य बनाउनुहोस् ।
(क) अनुभव :
(ख) उपचार :
(ग) संबन्ध :
६. तलका विषयमा आफ्नो बिचार राख्नुहोस् ।
(क) प्राकृतिक बासस्थान
(ख) उद्धार केन्द्र

४. आशाबादी ध्वाँसे चितुवा

ध्वाँसे चितुवा १: हेर त, हाम्रो बासस्थान कसरी द्रुत गतिमा संकुचन हुँदैछ । यस विषयमा तपाईंले याद गर्नुभएको छ? मलाई हाम्रो भविष्यको चिन्ता छ ।

ध्वाँसे चितुवा २: हो, यो साँच्चै चिन्ताको विषय हो । लामो समयदेखि हाम्रो भूभागमा वन फँडानी र मानवीय गतिविधिले अतिक्रमण हुँदै आएको छ । तर, मैले सुनेको छु कि मानिसहरू पनि यस विषयबारे सचेत छन् र हामीलाई र हाम्रो बासस्थानको रक्षा गर्न कदम चालिरहेका छन् ।

ध्वाँसे चितुवा १: यो कुरा सुन्दा राम्रो लाग्यो ।

उनीहरूले हामीलाई मद्दत गर्न के गर्दछन् ?

ध्वाँसे चितुवा २: धेरै राम्रा कामहरू भएका छन् । मानिसहरूले संरक्षित क्षेत्रहरू स्थापना गरेका छन् जहाँ शिकार गर्न र वन फडानी गर्न निषेध गरिएको छ । यी क्षेत्रहरूले हामीलाई र अन्य वन्यजन्तुहरूको लागि सुरक्षित आश्रय प्रदान गर्दछन् ।

ध्वाँसे चितुवा १: यो हाम्रो लागि एउटा राहत हो । सुरक्षित ठाउँहरू हुनु महत्वपूर्ण कुरा हो जहाँ हामी कुनै पनि डर विना निर्धक्क भएर स्वतन्त्र रूपमा घुम्न सक्छौं । अरु के कामहरू

गरेका छन् मानिसहरूले ?

ध्वाँसे चितुवा २: मानिसहरूले हाम्रो संरक्षण आवश्यकताहरू बारे सचेतना जगाउने काम पनि गरिरहेका छन् । तिनीहरूले आफ्नो समुदायमा हाम्रो बासस्थानको संरक्षणको महत्त्व र यसले समग्र पारिस्थितिकीय प्रणालीमा ल्याउने फाइदाहरूबारे शिक्षा दिइरहेका छन् ।

ध्वाँसे चितुवा १: जनचेतनामुलक शिक्षा मुख्य कुरा हो । यदि मानिसहरूले हामी सबै एक अर्कामा कतिको अन्तरसम्बन्धित छौं र प्रत्येक प्रजाति सन्तुलन कायम राख्न कतिको महत्त्वपूर्ण छ भन्ने कुरा बुझेमा, आशा छ कि, उनीहरूले संरक्षण प्रयासहरूलाई समर्थन गर्नेछन् ।

ध्वाँसे चितुवा २: बिल्कुल सही कुरा । मानिसहरूले हाम्रो बासस्थानमा पर्ने प्रभावलाई कम गर्ने दिगो अभ्यासहरू विकास गर्न स्थानीय समुदाय र सरकारसँग पनि सहकार्य गरिरहेका छन् । तिनीहरूले, अवैध शिकारलाई निरुत्साहित गर्न सहयोग गरेका छन्, र वन स्रोतहरूमा निर्भर समुदायहरूको लागि वैकल्पिक जीविका उपलब्ध गराउने कार्यक्रमहरू लागू गरेका छन् ।

ध्वाँसे चितुवा १: अति उत्तम ! स्थानीय समुदायहरूलाई समावेश गर्यो भने, तिनीहरूले हाम्रो बासस्थानको संरक्षणप्रति स्वामित्व र जिम्मेवारीको भावना सिर्जना गर्न सक्छन् । मानव

र वन्यजन्तु दुवैलाई फाइदा हुने समाधानहरू खोज्नु आवश्यक छ ।

ध्वाँसे चितुवा २: एकदम सहमत छु यस कुरामा । मानिसहरूले हाम्रो व्यवहार, संख्या, र बासस्थान आवश्यकताहरू बारे थप जान्नको लागि वैज्ञानिक अनुसन्धान पनि सञ्चालन गरिरहेका छन् । यो ज्ञानले तिनीहरूलाई उचित निर्णयहरू गर्न र प्रभावकारी संरक्षण रणनीतिहरू विकास गर्न मद्दत गर्दछ ।

ध्वाँसे चितुवा १: अनुसन्धानले हाम्रा आवश्यकता र चुनौतीहरू बुझ्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ । सही जानकारीको साथ, मानिसहरूले हाम्रो विशिष्ट आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्ने लक्षित संरक्षण उपायहरू लागू गर्न सक्छन् ।

ध्वाँसे चितुवा २: समग्रमा, मानिसहरूले हामीलाई र हाम्रो बासस्थान बचाउन मिहेनत गरिरहेका छन् । तर हामीलाई अभै पनि उनीहरूको निरन्तर प्रयास र समर्थन चाहिन्छ । दिगो अभ्यासहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने, संरक्षण संस्थाहरूलाई समर्थन गर्ने, र बलियो वातावरणीय नियमहरूको वकालत गर्ने सबै मानिसहरूले योगदान गर्न सक्ने तरिकाहरू हुन् ।

ध्वाँसे चितुवा १: हामी आशावादी रहनुपर्दछ र हाम्रो संरक्षणका लागि मानिसहरूले सचेतना जगाइरहनुपर्छ ।

जहाँ इच्छा, त्यहाँ उपाय ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।

(क) आशावादी :

(ख) अनुसन्धान :

(ग) प्रभावकारी :

(घ) गतिविधि :

२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।

अतिक्रमण, स्वामित्व, अनुसन्धान, प्रोत्साहित, पारिस्थितिकीय प्रणाली

३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।

(क) ध्वाँसे चितुवाका लागि चिन्ताको विषय के हो ?

.....
(ख) ध्वाँसे चितुवा संरक्षणका लागि कस्ता कामहरू भएका छन् ?

.....
(ग) हाम्रा आवश्यकता र चुनौतीहरू बुझ्न के ले सहयोग गर्छ ?

४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।

(क) लामो समयदेखि हाम्रो भूभागमा वन फँडानी र मानवीय गतिविधिले हुँदै आएको छ ।

(ख) मानिसहरूले हाम्रोमा पर्ने प्रभावलाई कम गर्ने दिगो अभ्यासहरू विकास गर्न स्थानीय समुदाय र सरकारसँग पनि गरिरहेका छन् ।

(ग)ले हाम्रा आवश्यकता र चुनौतीहरू बुझ्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ ।

५. वाक्य बनाउनुहोस् ।

(क) आशावादी :

(ख) अनुसन्धान :

(ग) आवश्यकता :

६. तलका विषयमा आफ्नो बिचार राख्नुहोस् ।

(क) विकास

(ख) संरक्षण

५. पर्यटकको ओइरो

एक समयमा, दुर्गम ठाउँको एक रमणीय र हराभरा जंगलमा, ध्वाँसे चितुवा भनेर चिनिने एक प्राणी बस्थ्यो । यो मनमोहक बिरालोमा सुन्दर ध्वाँसो जस्तै चिन्हहरूले सजिएको आवरण रहेको थियो, जसका कारणले यसलाई ध्वाँसे चितुवा भनिन्थ्यो ।

यद्यपि, ध्वाँसे चितुवाले आफ्नो अस्तित्वको लागि धेरै खतराहरूको सामना गरेको थियो । शिकार, बासस्थानको क्षति, र विखण्डनले यस प्रजातिलाई लोप हुने अवस्थामा धकेलिरहेको थियो । संरक्षणको लागि अत्यावश्यक आवश्यकतालाई स्वीकार गर्दै, वन्यजन्तु प्रेमी, संरक्षणकर्मी र

स्थानीय समुदायहरूको टोली ध्वाँसे चितुवा र यसको प्राकृतिक बासस्थानको रक्षा गर्न एकजुट भए ।

“ध्वाँसे चितुवा संरक्षण” नामक एक समर्पित संरक्षण संस्थाको साथमा स्थानीय समुदायले पारिस्थितिकीय प्रणालीको नाजुक सन्तुलन जोगाउन र ध्वाँसे चितुवाको संरक्षण प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्यमा लागे ।

पहिलो चरण घना जङ्गल भित्र संरक्षणका लागि महत्वपूर्ण क्षेत्रहरू पहिचान गर्नु थियो, ध्वाँसे चितुवाको प्राकृतिक बासस्थानलाई अतिक्रमण र गैरकानूनी गतिविधिहरूबाट जोगाउनु

थियो । यस पहलमा स्थानीय समुदायहरूलाई दिगो जीविकोपार्जन अभ्यासहरूमा संलग्न गराउनु अत्यावश्यक हुन्छ । जसले गर्दा वन स्रोतहरूमा उनीहरूको निर्भरता घटाउने र उनीहरूको प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षणमा गर्व र स्वामित्वको भावनालाई बढावा दिन्छ ।

संरक्षण प्रयासहरूलाई थप वृद्धि गर्न, “ध्वाँसे चितुवा संरक्षण” ले शिकारमा रोक लगाउने कडा उपायहरू लागू गर्यो । ध्वाँसे चितुवा र अन्य वन्यजन्तुहरूको सुरक्षा सुनिश्चित गर्दै संरक्षित क्षेत्रहरूमा गस्ती गर्न दक्ष व्यक्तिहरू छनोट गरी तालिम दियो । सामुदायिक शिक्षा, सचेतना अभियान, र कडा रूपमा नियमको पालनाको संयोजन मार्फत, यस संस्थाले सफलतापूर्वक शिकार र वन्यजन्तु बेचबिखनलाई नियन्त्रण गर्यो ।

ध्वाँसे चितुवाको संख्या बढ्न थालेपछि, “ध्वाँसे चितुवा संरक्षण” संस्थाले यस क्षेत्रमा पर्यटन प्रवर्द्धन गरेर यो सफलताको फाइदा लिने अवसर देख्यो । उनीहरूले संरक्षणको महत्त्वबारे चेतना जगाउँदै जिम्मेवार र दिगो पर्यटनले स्थानीय समुदायका लागि आर्थिक अवसर सिर्जना गर्न सक्ने विश्वास व्यक्त गरे ।

सरकारी निकाय, स्थानीय व्यवसायीहरू, र अन्तर्राष्ट्रिय साभेदार संस्थाहरूको साथ र सहयोगमा, “ध्वाँसे चितुवा संरक्षण” संस्थाले एक अद्वितीय पारिस्थितिक पर्यटन कार्यक्रम विकास गर्यो । कार्यक्रमको उद्देश्य आगन्तुकहरूलाई ध्वाँसे चितुवाको प्राकृतिक बासस्थानमा रमाइलो अनुभवहरू प्रदान गर्ने र वातावरणमा परेका असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने थियो ।

पर्यटकहरूले यस क्षेत्रको जानकार स्थानीय गाइडहरूको साथमा समृद्ध जैविकविविधता अवलोकन गर्दै जङ्गलमार्गमा पदयात्रा गर्न सक्छन् । वन्यजन्तु अवलोकन गर्न सकिने विशेष विन्दुहरू निश्चित स्थानहरूमा निर्माण गरिएको थियो । आगन्तुकहरूलाई वन्यजन्तुहरूको प्राकृतिक बासस्थानमा त्यहाँ भएका जीवहरूलाई कुनै बाधा नगरी अवलोकन गर्न अनुमति दिइयो ।

कार्यक्रमको दिगोपन सुनिश्चित गर्न, “ध्वाँसे चितुवा संरक्षण” संस्थाले पर्यटनबाट संकलन गरिएको कमाइको एक अंश स्थानीय समुदायहरूमा पुनः लगानी गर्यो । उक्त रकमबाट उपयोगी कार्यक्रमहरू शुरुवात गरियो । पर्यावरण-मैत्री अभ्यासहरूसँग मिल्दोजुल्दो साना व्यवसायहरूलाई समर्थन गर्ने र पर्यटकहरू र स्थानीयहरू बीचको सांस्कृतिक आदानप्रदानलाई प्रवर्द्धन गर्ने समावेश थियो कामलाई महत्व दिइयो ।

अविश्वसनीय संरक्षण सफलता र अद्वितीय पारिस्थितिक पर्यटन अवसरहरूको बारेमा समाचार जताततै फैलिएपछि, संसारभरबाट मानिसहरू यस लुकेको स्वर्गमा आउन थाले । तिनीहरू रूखको टुप्पोबाट उफ्रिरहेको ध्वाँसे चितुवाको दृश्य देखेर छक्क पर्दथे, चराहरूको गीत सुनेर आनन्द लिँदथे र आकर्षक स्थानको मनोरम सौन्दर्यमा रमाइलो गर्दथे ।

कुनै समयमा खतरामा परेको ध्वाँसे चितुवा सम्पूर्ण क्षेत्रका लागि आकर्षक जीव बन्न पुग्यो । संरक्षणकर्मीहरू, स्थानीय समुदायहरू र जिम्मेवार पर्यटकहरूको संयुक्त प्रयासबाट ध्वाँसे चितुवाको पनि संरक्षण हुनुका साथै हामीले हाम्रो प्रकृतिको संरक्षणलाई प्राथमिकता दिँदा के हासिल गर्न सकिन्छ भन्ने प्रमाण बन्यो ।

समाधानरहित समस्या हुन सक्दैन ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।

(क) धाँसो :

(ख) दिगोपन :

(ग) पर्यावरण-मैत्री :

(घ) न्यूनीकरण :

२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।

आगन्तुक, जीविकोपार्जन, सुनिश्चित, संरक्षणकमी, अवलोकन

३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।

(क) धाँसे चितुवा जोगाउन पहिलो चरणको कार्य के थियो ?

.....
(ख) पर्यटन व्यवसायबाट कमाई भएको रकमको एक अंश के मा प्रयोग भयो ?

.....
(ग) धाँसे चितुवा संरक्षण संस्थाको कार्यक्रमको उद्देश्य के थियो ?

४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।

(क) आगन्तुकहरूलाई वन्यजन्तुहरूको मा त्यहाँ भएका जीवहरूलाई कुनै बाधा नगरी अवलोकन गर्न अनुमति दिईयो ।

(ख) स्थानीय समुदायहरूलाई दिगो अभ्यासहरूमा संलग्न गराउनु अत्यावश्यक हुन्छ ।

(ग) कुनै समयमा मा परेको धाँसे चितुवा सम्पूर्ण क्षेत्रका लागि आकर्षक जीव बन्न पुग्यो ।

५. वाक्य बनाउनुहोस् ।

(क) अभ्यास :

(ख) जिम्मेवार :

(ग) पर्यटक :

६. तपाईंको गाउँमा पर्यापर्यटनका लागि के के संभावनाहरू छन् ?

.....
.....

६. सहअस्तित्व

वन्यजन्तु विशेषज्ञ: शुभ दिन, सबैलाई । आज मसँग सामेल हुनुभएकोमा धन्यवाद । ध्वाँसे चितुवाले गर्दा स्थानीय समुदायका गाईबाखा खतरामा परेको भन्ने विषयले सबैजना चिन्तित हुनुहुन्छ भन्ने सुनेर आज म यहाँ आएको छु । ध्वाँसे चितुवा र समुदायका गाईबाखा दुवैलाई समस्या नपर्ने किसिमले सहअस्तित्वमा कसरी बस्न सकिन्छ भनेर छलफल गर्न म यहाँ छु ।

रामहरि: हो, ध्वाँसे चितुवाले हाम्रा गाईबाखालाई आक्रमण गर्दा हामीले धेरै नोक्सानी भोगेका छौं । हामी हाम्रो जीविकोपार्जनको लागि हाम्रो पशुधनमा भर पर्छौं, त्यसैले यसको समाधान खोज्नु ज्यादै महत्त्वपूर्ण छ ।

वन्यजन्तु विशेषज्ञ: म तपाईंको चिन्ता पूर्ण रूपमा बुझ्छु । ध्वाँसे चितुवाहरू मांसहारी जनावरहरू हुन्, तर यी लोप हुने खतरामा रहेका जीवहरूको अस्तित्व सुनिश्चित गर्दै तपाईंको पशुधनलाई जोगाउन र सन्तुलन कायम गर्न आवश्यक छ । हामीले यो हासिल गर्न सक्ने एउटा तरिका भनेको तपाईंको गाईबाखाको लागि सुधारिएको गोठ र खोर (शिकारी जनावर अवरोधक गोठ वा खोर) तयार गरेर हो ।

जीवराज: यी सुधारिएको गोठ र खोरहरूले कसरी काम गर्दछन् र के तिनीहरू चितुवाको आक्रमण रोक्न प्रभावकारी हुनेछन् ?

वन्यजन्तु विशेषज्ञ: सुधारिएको गोठ र खोरहरू

ध्वॉसे चितुवा तथा अन्य सिकारी जनावरहरूबाट तपाईंको पशुधनलाई सुरक्षित राख्न डिजाइन गरिएको हुन्छ । तिनीहरूमा सामान्यतया बलियो भित्ताहरू, ढोकाहरू र चितुवाहरूलाई चढ्न वा उफ्रिन रोक्नको लागि छत समावेश भएको हुन्छ । जङ्गली जनावरलाई भौतिक बाधा सिर्जना गरेर तपाईंको गाईबाखामा आक्रमणको जोखिमलाई उल्लेखनीय रूपमा कम गर्न सकिन्छ ।

दिलबहादुर: यो राम्रो समाधान जस्तो लाग्छ, तर यी सुधारिएको गोठ र खोरहरू निर्माण गर्न हामीलाई महेँगो पनि त पर्नेहोला ?

वन्यजन्तु विशेषज्ञ: म बुझ्छु कि यसको लागत एक चिन्ताको विषय हो । यसको निर्माण गर्न ज्यादतर सामाग्रीहरू स्थानीय वनमा पाइने बलियो बाँस तथा काठहरू हुन सक्छन् । यद्यपि, समुदायहरूलाई यस्ता सुधारिएका खोर र गोठ निर्माण गर्ने उपायहरूका लागि स्थानीय सरकार र संरक्षणको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाहरूबाट अनुदान वा सहयोगका विकल्पहरू उपलब्ध हुन सक्छन् । हामी यी सम्भावनाहरू र आवश्यक स्रोतहरूको पहुँचका लागि खोज गर्नुपर्छ ।

मानबहादुर: यस कुराले हामीलाई आश्वस्त बनायो । सुधारिएको गोठ र खोर बाहेक, हामी ध्वॉसे चितुवाहरूसँग मिलेर बस्नको लागि के त्यहाँ अन्य कुनै उपायहरू पनि छन् ?

वन्यजन्तु विशेषज्ञ: अवश्य छन् । सुधारिएको गोठ र खोरको साथसाथै, पशुपालनका राम्रा अभ्यासहरू अपनाउनु आवश्यक छ । उदाहरणका लागि, विशेष गरी चितुवाको बासस्थान नजिकका क्षेत्रहरूमा रातभरी गाईवस्तुलाई खुला नछोडीकन वा चनाखो भएर आफ्नो निगरानीमा राख्नाले

द्वन्द्वको सम्भावनालाई कम गर्न सकिन्छ । यसका साथै, समुदायमा आधारित संरक्षणमुखी कार्यक्रमहरूले स्थानीय बासिन्दाहरूलाई ध्वॉसे चितुवाको पारिस्थितिक महत्त्व र तिनीहरूको संरक्षणका फाइदाहरू बारे चेतना जगाएर पनि द्वन्द्व कम गर्न सकिन्छ ।

कर्णकुमार: यो राम्रो सुभाब हो । हामीले हाम्रो समुदायलाई ध्वॉसे चितुवा र सहअस्तित्वको महत्त्व बारे शिक्षित गर्न कार्यशाला गोष्ठी र सूचना प्रवाहका कार्य आयोजना गर्न सक्छौं ।

वन्यजन्तु विशेषज्ञ: यो धेरै नै उत्कृष्ट पहल हो । दीर्घकालीन समाधानहरू खोज्नको लागि सामुदायिक संलग्नता महत्त्वपूर्ण हुन्छ । साभ्हा उत्तरदायित्वको भावनालाई बढावा दिएर, हामी सबै हाम्रो गाईबाखाको सुरक्षा गर्दै ध्वॉसे चितुवाको संरक्षण सुनिश्चित गर्न सँगै काम गर्न सक्छौं ।

विनय: तपाईंको यस महत्त्वपूर्ण जानकारीका लागि धन्यवाद । अब हामीले हाम्रा गाईबाखाहरूका लागि खतरा कम गर्न र ध्वॉसे चितुवाहरूसँग सहअस्तित्व कायम गर्न सक्ने कदमहरूबारे राम्ररी बुझ्न पायौं । हामी यी विकल्पहरूको बारेमा थप छलफल गर्नेछौं र यस कुरालाई हाम्रो समुदायमा लागू गर्ने हिसाबले काम गर्नेछौं ।

वन्यजन्तु विशेषज्ञ: म तपाईंलाई सहयोग गर्न पाउँदा धेरै खुसी छु । याद गर्नुहोस्, वन्यजन्तुहरूसँग मिलेर बस्ने तरिकाहरू जान्नाले जनावरहरूलाई मात्र नभई हाम्रो समुदाय पनि दीर्घकालीन रूपमा फाइदा पुग्छ । यदि तपाईंसँग कुनै थप प्रश्नहरू छन् वा थप सहयोग चाहिन्छ भने, कृपया सम्पर्क गर्न नहिचकिचाउनुहोस् ।

सकारात्मक सोच । सकारात्मक उपलब्धि ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।
(क) जोखिम :
(ख) बासिन्दा :
(ग) हिचकिचाउनु :
(घ) विकल्प :
२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।
सहअस्तित्व, सुनिश्चित, संरक्षणमुखी, संलग्नता, बासिन्दा
३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।
(क) ध्वाँसे चितुवाको अस्तित्व सुनिश्चित गर्दै पशुधनलाई जोगाउन कसरी सकिन्छ ?
.....
(ख) दीर्घकालीन समाधानहरू खोज्नका लागि के कुरा महत्वपूर्ण हुन्छ ?
.....
४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।
(क) ध्वाँसे चितुवाले हाम्रा गाईबाख्रालाई गर्दा हामीले धेरै नोक्सानी भोगेका छौं ।
(ख) गोठ र खोरहरू ध्वाँसे चितुवा तथा अन्य सिकारी जनावरहरूबाट पशुधनलाई
..... राख्न डिजाइन गरिएको हुन्छ ।
(ग) दीर्घकालीन खोज्नका लागि सामुदायिक संलग्नता महत्वपूर्ण हुन्छ ।
५. वाक्य बनाउनुहोस् ।
(क) सम्भावना :
(ख) जानकारी :
(ग) सहअस्तित्व :
६. तलका विषयमा आफ्नो बिचार राख्नुहोस् ।
(क) सुधारिएको गोठ र खोर
(ख) संरक्षणमुखी कार्यक्रम

७. ध्वाँसे चितुवा संरक्षण र जीविकोपार्जन

एक समयको कुरा हो, पुर्वी नेपालको पहाडी क्षेत्रमा पर्ने जैविक विविधताले धनी जंगलमा, मानिसहरूको एउटा जीवन्त समुदाय थियो जहाँ ध्वाँसे चितुवाको पनि बास रहेको थियो । उनीहरू एक आपसमा मिलेर बस्दथे । यो आकर्षक बिरालो प्रजाति जसमा मनमोहक सौन्दर्यता थियो, मानिसहरू यस क्षेत्रमा र यसको साथमा लामो समयदेखि यसलाई शक्तिको प्रतीक मानेर बसेका थिए ।

तथापि, ध्वाँसे चितुवाको बासस्थानले धेरै चुनौतीहरू भोगिरहेको थियो । वन फँडानी र चोरी शिकारले तिनीहरूको अस्तित्व समस्यामा पारेको थियो । संरक्षणको अत्यावश्यक आवश्यकतालाई बुझ्दै, संरक्षणकर्मी व्यक्तिहरूको टोली ध्वाँसे

चितुवा र स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जन दुवैको एकसाथ रक्षा गर्न आए ।

प्रख्यात वन्यजन्तु विज्ञ डा. भानुको नेतृत्वमा रहेको टोलीले एक महत्वपूर्ण पहल सुरु गर्यो । ध्वाँसे चितुवाको बासस्थानको संरक्षणसँगै स्थानीय जनताको आवश्यकतालाई एकीकृत गर्न सके सफल संरक्षणको उदाहरण हुन सक्ने कुरामा तिनीहरू विश्वस्त भए ।

पहिलो चरणमा समुदायसँग छलफल गर्नु, उनीहरूको समस्या र आकांक्षाहरू बुझ्नु थियो । तिनीहरूले पत्ता लगाए कि त्यहाँ अवस्थित धेरै गाउँलेहरू पुस्तौं देखि चलिआएको परम्परागत सीपहरू शारिरिक बलका भरमा अपनाइरहेका रहेछन् । सिलाइ- बुनाई, भाँडाकुँडा निर्माण

तथा मर्मत, काठ खोपेर सांस्कृतिक महत्वका सामाग्रीको निर्माण, परम्परागत मौरीपालन, गाइबाख्रापालन, कुखुरापालन आदि केहि उक्त ठाउँमा स्थानीय बासीले अँगालेका कामहरू थिए ।

यी प्रतिभाहरूको सम्भाव्यतालाई मान्यता दिँदै, डा. भानु र उनको टोलीले स्थानीय हस्तकलाको प्रवर्द्धनसँगै ध्वॉसे चितुवा संरक्षणलाई जोड्ने र दिगो उद्यम सिर्जना गर्ने एउटा नयाँ विचार प्रस्ताव गरे । उनीहरूले एक सहकारीको परिकल्पना गरे जहाँ गाउँलेहरूले आफ्ना सिर्जनाहरू प्रदर्शन गर्न र बेच्न सक्नेछन् । गाउँलेहरूलाई दीगो आमदानी प्रदान गर्दै वातावरणलाई हानि गर्ने गतिविधिहरूमा उनीहरूको निर्भरता घटाउन सकिने कुरा व्यक्त गरे ।

यस विषयमा समुदायको उत्साहपूर्ण सहयोग रह्यो । “ध्वॉसे चितुवा सहकारी” संस्थाको जन्म भयो । गाँउभिन्न नै एउटा स्थान छुट्टाइएको थियो जहाँ कर्मीहरूले आफ्नो अद्वितीय कला प्रदर्शन गर्न सक्थे । सहकारीको कार्यशैली सरल तर प्रभावकारी थियो । यसले स्थानीय जनताको प्रतिभालाई प्रस्फुटित गरी वनको प्राकृतिक सौन्दर्यको संरक्षण गर्नमा सहयोग गर्ने कुरामा दुईमत थिएन ।

थप आमदानी सिर्जना गर्न, सहकारीले स्थानीय पर्यापर्यटन सन्चालककर्तासँग साभेदारी गर्यो । धेरै क्षेत्रका आगन्तुकहरूलाई मनमोहक वन अन्वेषण गर्न निमन्त्रणा गरियो । अनुभवी गाइडहरूको साथमा ध्वॉसे चितुवा र तिनीहरूको संरक्षणको महत्त्वको बारेमा ज्ञान प्रदान गरियो । पर्यटकहरूले गाउँलेहरूले बनाएका

उत्कृष्ट हस्तकलाहरू खरिद गर्ने अवसर पनि पाए । उनीहरूको योगदानले स्थानीय समुदाय र ध्वॉसे चितुवा संरक्षण प्रयास दुवैलाई प्रत्यक्ष रूपमा सघाउ पुगेको सर्वत्र चर्चा भयो ।

“ध्वॉसे चितुवा सहकारी” फस्टाउँदै जाँदा स्थानीय समुदाय र ध्वॉसे चितुवाबीचको सम्बन्ध पनि बढ्दै गयो । समुदायका सदस्यहरूले आफ्नो प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षकको भूमिका निर्वाह गरे । बाँभो क्षेत्रमा बृक्षारोपण र वन्यजन्तु अनुगमन कार्यक्रमहरूमा सक्रिय रूपमा स्थानीयहरूले भाग लिन थाले । तिनीहरूले दिगो खेती गर्ने अभ्यासहरू अँगाले जस्तै : हरित गृहको निर्माण गरेर सबै मौसममा तरकारी उत्पादन, जडिबुटी खेती । तिनीहरूले आफ्नो जमिनलाई फलफूल तथा कृषिवन प्रणालीमा रूपान्तरण गरे । जसले गर्दा ध्वॉसे चितुवाहरूलाई खाद्य सुरक्षा र बासस्थान दुवै प्रदान गर्यो ।

समय बित्दै जाँदा, ध्वॉसे चितुवाको संख्यामा पुनः सकारात्मक किसिमले बढ्न थाल्यो र जंगलमा तिनीहरूको उपस्थिति अभि प्रचुर भयो । गाउँलेहरूले संरक्षण प्रयासको सकारात्मक प्रभाव प्रत्यक्ष रूपमा देखे र सहकारीको सफलतासँगै उनीहरूको गौरव पनि बढ्यो । ध्वॉसे चितुवा संरक्षण र जीविकोपार्जन सुधारको संयोजन संसारभरि लोपोन्मुख प्रजातिहरूका लागि आशाको किरण बन्यो, जब मानिसहरू र प्रकृति सँगै काम गर्नेछन् र सम्भावनाहरू अनन्त छन् भनेर प्रमाणित गर्नेछन् । यस कार्यले यो प्रमाणित गर्छ कि मानव र वन्यजन्तु बीचको सद्भाव एक दिगो संसारको लागि सम्भव मात्र होइन तर आवश्यक छ ।

भाग्यमा होइन, कर्ममा विश्वास गरौं ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।
 - (क) मनमोहक :
 - (ख) एकीकृत :
 - (ग) सम्भाव्यता :
 - (घ) स्थान्तरण :
२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।
हस्तकलाहरू, अनुगमन, जीविकोपार्जन, स्थानीय, सन्चालककर्ता
३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।
 - (क) गाउँमा स्थानीयहरूले अंगालेका परम्परागत कामहरू के के थिए ?
.....
 - (ख) गाउँलेहरूले संचालन गरेको सहकारीको नाम के थियो ?
.....
 - (ग) जिविकोपार्जन सुधार प्रयासले के के उपलब्धी भयो ?
.....
४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।
 - (क) समुदायका सदस्यहरूले आफ्नो प्राकृतिक को संरक्षकको भूमिका निर्वाह गरे ।
 - (ख) तिनीहरूले आफ्नो जमिनलाई तथा प्रणालीमा स्थान्तरण गरे ।
 - (ग) गाउँलेहरूले संरक्षण प्रयासको प्रभाव प्रत्यक्ष स्वयमा देखे र सहकारीको सँगै उनीहरूको गौरव पनि बढ्यो ।
५. वाक्य बनाउनुहोस् ।
 - (क) सहकारी :
 - (ख) सकारात्मक :
 - (ग) परम्परागत :
६. तलका विषयमा आफ्नो बिचार राख्नुहोस् ।
 - (क) परम्परागत प्रविधि
 - (ख) आधुनिक प्रविधि

८. स्वर्गभुमी

धेरै अधिको कुरा हो, “स्वर्गभुमी” नामको एउटा रमणीय गाउँ थियो । प्रकृति र वन्यजन्तुसँगको सामंजस्यपूर्ण सहअस्तित्वले नै स्वर्गभुमीलाई साँच्चिकै अद्वितीय बनाएको थियो । गाउँलेहरूले वातावरण संरक्षणको महत्त्व बुझेका थिए र उनीहरूले दिगो र पर्यावरण-मैत्री जीवनशैली कायम राख्न प्रयास गरेका थिए ।

स्वर्गभुमीमा हरेक दिन चराहरूको कोमल चीरबीर आवाजका साथ सुरु हुन्थ्यो जसले गाउँलेहरूलाई मधुर अलार्म घडीको रूपमा काम गन्थ्यो । गाउँ वरिपरि हरियाली जङ्गलले

घेरिएको थियो । वातावरणमा अग्ला रूखहरू र रङ्गिविरङ्गी फूलहरूले भरिएका थिए जहाँ विभिन्न वन्यजन्तुहरू पनि रहेका थिए । गाउँलेहरूले उक्त प्राकृतिक सौन्दर्यको प्रशंसा तथा गर्व गर्थे ।

गाउँका समुदायमा घनिष्ठता थियो र सबैले मानव जीवन र प्रकृति बीचको नाजुक सन्तुलन कायम राख्न मिलेर काम गर्थे । तिनीहरूले स्थानीय रूपमा उपलब्ध स्रोत सामग्री प्रयोग गरेर पर्यावरण मैत्री घरहरू निर्माण गरेका थिए र उनीहरूको दैनिक गतिविधिहरूले वातावरणमा राम्रो प्रभाव पारेको थियो । तिनीहरूले आफ्नो

ऊर्जा आवश्यकता पुरा गर्नका लागि सौर्य ऊर्जा प्रयोग गरेका थिए र पानीका स्रोतहरू संरक्षण गर्न वर्षाको पानी संकलन गर्ने अभ्यास गरेका थिए ।

गाउँलेहरू अर्गानिक खेतीप्रति आकर्षित थिए र दिगो कृषि विधिहरू अभ्यास गरिरहेका थिए । तिनीहरूले हानिकारक रसायनको प्रयोग बिना नै विभिन्न प्रकारका बालीहरू तयार गरेका थिए । जमिनलाई उर्वर बनाउन र प्रदूषणबाट मुक्त राख्न यस्तो किसिमको कृषि विधी अति नै लाभदायक हुन्छ । तिनीहरूका खेत तथा बगैचामा विविध प्रकारका तरकारीहरू, फलफूलहरू, अन्नहरू जसमा पुतलीहरू र माहुरीहरू आकर्षित हुने गर्दथे ।

स्वर्गभुमीमा वन्यजन्तुलाई उनीहरूको समुदायको अभिन्न अंग मानिन्थ्यो । गाउँलेहरूले वन्यजन्तुका लागि सुरक्षित क्षेत्र निर्धारण गरेका थिए जहाँ जनावरहरू स्वतन्त्र रूपमा घुम्न र रमाउन सक्दथे । उनीहरूले जैविक विविधताको संरक्षणको महत्त्व बुझेका थिए । गाउँ वरिपरीको जङ्गलमा साना जङ्गली बिराला, मृग, खरायो र अनेक चराहरू देख्नु सामान्य कुरा थियो ।

गाउँमा वातावरणप्रेमीहरूको एक छुट्टै समूह थियो जसले बालबालिका र वयस्क दुवैका लागि नियमित सचेतना कार्यक्रम र शैक्षिक कार्यशाला गोष्ठीहरू आयोजना गर्थे । उनीहरूले वन्यजन्तु

संरक्षण, नविकरणीय सामानहरूको प्रयोग र दिगो कार्य अभ्यासहरूको महत्त्व सिकाउँदथे । सबै गाउँलेहरूले यस्ता कार्यक्रमहरूमा सक्रिय रूपमा सहभागी भएर सिक्न उत्सुक हुनुका साथै प्रकृतिको संरक्षणमा ठुलो योगदान पुऱ्याएका थिए ।

स्वर्गभुमी गाउँसँग नजिकै एउटा वन्यजन्तु आरक्ष पनि थियो । गाउँलेहरूले आफ्ना आगन्तुक पाहुनाहरूलाई उक्त क्षेत्रको दृश्यावलोकन गर्न लैजाने गर्थे । तिनीहरूले विभिन्न वनस्पति र जीवजन्तुहरू अवलोकन गर्दै, जंगलमा निर्मित वातावरणमैत्री मार्गमा पदयात्रा गर्दथे । गाउँलेहरूले आफ्ना पाहुनाहरूलाई आफ्नो गाउँको सुन्दरता देखाउन र प्रकृतिसँग सहअस्तित्वको महत्त्वबारे सिकाउन पाउँदा ठूलो गर्व गर्दथे ।

गाउँलेहरूले जीवनका साधारण आनन्दहरू - सूर्यास्त हेर्ने, चिसो हावाको अनुभूति गर्ने र प्राकृतिक गुन्जायमान गीतहरू सुन्नेमा अपार आनन्द पाउँदथे । गाउँ शान्ति र आनन्दको आश्रयस्थल थियो, जहाँ मानिसहरूले आफ्नो वातावरणको सद्भावलाई अँगालेका थिए र गहिरो कृतज्ञताको भावनालाई पालनपोषण गरेका थिए । यो तथ्य प्रमाणको रूपमा प्रष्ट भएको थियो कि पृथ्वीसँग मिलेर बस्यौं भने हामी सबैका लागि दिगो अस्तित्व सिर्जना गर्न सक्छौं ।

जोगाऔं हरियाली, छाउँछ खुशियाली ।

अभ्यास

१. तलका शब्दको अर्थ लेख्नुहोस् ।
(क) सामंजस्यपूर्ण :
(ख) संकलन :
(ग) आकर्षित :
(घ) नविकरणीय :
२. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् ।
प्रदूषण, वातावरणप्रेमी, गुन्जायमान, सद्भाव, स्वर्गभुमी
३. तलका प्रश्नहरूको जवाफ लेख्नुहोस् ।
(क) स्वर्गभुमीमा वन्यजन्तुलाई कस्तो मानिन्थ्यो ?
.....
(ख) गाउँमा सचेतना कार्यक्रम कसले संचालन गर्थ्यो ?
.....
(ग) गाउँलेहरूको जिवनको साधारण आनन्दमा के के कुरा पर्थ्यो ?
.....
४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।
(क) स्वर्गभुमीमा हरेक दिन चराहरूको कोमल आवाजका साथ सुरु हुन्थ्यो जसले गाउँलेहरूलाई मधुर को रूपमा काम गर्थ्यो ।
(ख) स्वर्गभुमीमा उनीहरूको समुदायको अभिन्न अंग मानिन्थ्यो ।
(ग) स्वर्गभुमी गाउँसँग नजिकै एउटा पनि थियो ।
५. वाक्य बनाउनुहोस् ।
(क) प्रभाव :
(ख) स्वतन्त्र :
(ग) पालनपोषण :
६. स्वर्गभुमी गाउँ भत्किने एउटा सुन्दर चित्र बनाउनुहोस् ।

ध्वाँसे चितुवा कार्य समूह (Clouded Leopard Working Group)

ध्वाँसे चितुवा कार्य समूह, संरक्षण साभेदार व्यक्तिहरूको संगठित सञ्जाल हो । यसले ध्वाँसे चितुवा, सुनौलो बिरालो, मार्बल बिरालो जस्ता साना जङ्गली बिरालाहरू र तिनीहरूको बासस्थानमा देखिएका खतरालाई कम गर्न, नेपालदेखि भियतनामसम्मको एशियाली मुख्यभूमिमा स्थानीय समुदायहरूसँग मिलेर काम गर्दछ ।

